

PÁL-ANTAL SÁNDOR

TÖRTÉNELMI SZIMBÓLUMAINK

SZÉKELYFÖLDI PECSÉTEK

Mentor Kiadó
Marosvásárhely, 2014

III. A székely székek pecsétjei

kerülnek: a „főkirálybíró” helyett a „főispán”, az „alkirálybíró” helyett az „alispán”, kiegészítésként pedig megjelenik a „törvényhatóság” pecsétje. A csíkszéki főkirálybíró megújított pecsétje „Csík szék főispánja” köriratú lett. Itt azonban, a pecsétmezőn a széki címert felváltja Magyarország címere.

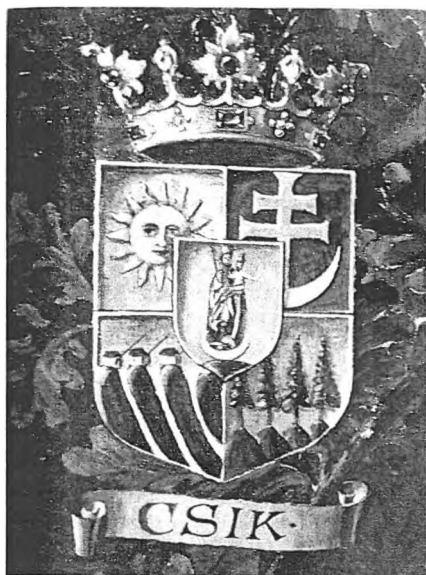
A SZÉKELY MEGYÉK PECSÉTHASZNÁLATA 1876–1918 KÖZÖTT

Az 1876. évi XXXIII. tc. értelmében megszűnnek a nem vármegyei típusú törvényhatóságok. Következésképpen ugyanazon év szeptemberében felszámolják, illetve vármegyékké alakítják a székely székeket. Ezek közül Csík vármegye területileg átveszi Csík- Gyergyó-Kászonszéket, Háromszék megye a régi Háromszék mellett kiegészül több Felső-Fehér vármegyei településsel, Udvarhely vármegye is nagyjából a régi Udvarhelyszékből áll, Marosszék azonban kiegészül Torda vármegye felső kerületével és egy pár Kolozs vármegyei településsel, Maros-Torda vármegyét képezve. Aranyosszék Torda vármegye alsó kerületével egyesülve Torda-Aranyos vármegye része lesz.

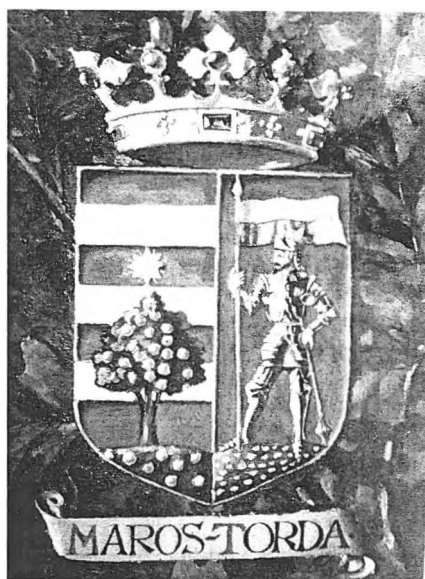
Az 1876-ban megszűnt, illetve átalakított székek pecsétnyomói rövidesen használaton kívül kerültek. A forgalomból kivont pecsétnyomókat a székek levéltárába helyezték. Ezek egy része máig fennmaradt. A legtöbb széki pecsétnyomót a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Levéltár őrzi. Itt található több háromszéki és két udvarhelyszéki, egy bardóc-fiúszéki régi pecsétnyomó is.²¹³ Egyes pecsétnyomókat (az Aranyosszékét, a maros- és csík-, gyergyó-, kászonszéki törvényszékét, valamint egy pár csíki járási dülői hivatalit) a Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala őrzi.²¹⁴

²¹³ Ezek őrzőhelye a következő: Székely Nemzeti Múzeum, Pecsétnyomó gyűjtemény 1038–1039, 1041, 1046–1049, 1060, 1065, 1067–1069. sz. A használaton kívül került háromszéki pecsétnyomókat Háromszék vármegye 1880–1898 között, több tételben helyezte a Székely Nemzeti Múzeumba, Sepsiszentgyörgy városával a város előljárósága 1915–1920 között, cselekedte ugyanazt. Az udvarhelyszékieket Udvarhely megye 1909-ben adta át, miután 1903-ban összegyűjtötte azokat. Boér Hunor, Tiboldi Zoltán, Cserey Zoltán és Csáki Árpád muzeológus kollégáknak a pecsétek azonosításánál és a másolatok készítésénél kifejtett önzetlen segítségét ezúttal is köszönöm.

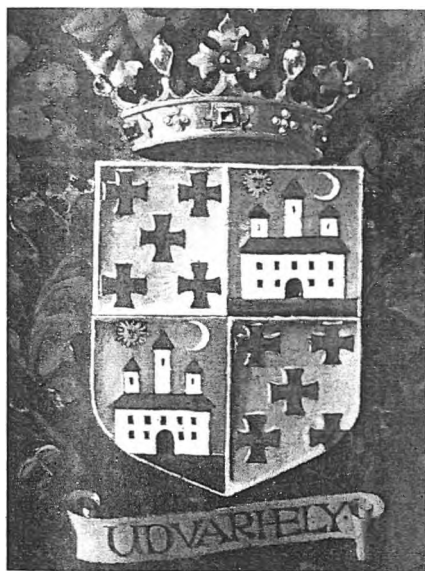
²¹⁴ MvNL-pecsétek, 71, 107, 343, 349, 350, 352, 362, 377, 378, 380, 393. lelt. sz. A marosszéki pecséteket 1962-ben a Maros-Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa adta át a Levéltárnak, a csíkszékieket 1965-ben a Csík rajoni Néptanács helyezte letétbe ugyanoda (legalábbis ezek az évszámok szerepelnek a Levéltárban az átadás és a nyilvántartásba vétel idejeként). Aranyosszék acél pecsétnyomója vásárlás révén került a marosvásárhelyi gyűjteménybe.

Csík vármegye címere,
Keöpeczi Sebestyén József rajza

Maros-Torda vármegye címere,
Keöpeczi Sebestyén József rajza

Udvarhely vármegye címere,
Keöpeczi Sebestyén József rajza

Háromszék vármegye címere,
Keöpeczi Sebestyén József rajza

III. A székely székek pecsétjei

Az új vármegyék mindjárt megalakulásuk után aktualizálják szimbólumaikat – zászlójukat, címerüket és címeres pecsétjeiket. Csík vármegye megtartja a székek idején használt címet, a pecséten lényegében csak a körirat módosul. Háromszék címere kiegészül a nappal és a félholddal, az Udvarhelyszékéről eltűnik a két oldalon lévő férfi: a lófő és a gyalog puskás (de az alispáni pecsétnyomón mégis feltüntetik azokat). Maros-Torda vármegye összetételéből kifolyólag teljesen új címet kénytelen készíttetni, amely a volt két törvényhatóság – Marosszék és Torda vármegye – címer-kombinációja lesz. Az 1877. február 15-én tartott törvényhatósági bizottsági közgyűlésen megtárgyalják és elfogadják az új címer- és pecsétjavaslatot, amelyet a belügyminiszterhez küldenek jóváhagyás végett. Felkérésre a tervet Béli István készíti el, aki annak három változatát is kidolgozza. Ezek közül az állandó választmány kiválaszt, és a közgyűléssel elfogadtat egyet. Ez a két törvényhatóság címer-elemeinek a kombinációja. Leírását a korabeli szakkifejezések megismerése érdekében tanulságosnak találtuk, ezért teljes egészében idézzük:

„a.) Fennálló harci vítézpajzs közepében, vízszintesen egy ezüst szelemm által két egyenlő részre hasítva, mely szelemm – a megye fő folyóját – Maros vizét jelzi – és szelemm feletti égszínkép térben – jobbról zöld halmon látható egy egyenes karóra felhúzott szőlőtő, gyümölcsrel, levelekkel – arany színben. Balról szintén zöldhalmon három fennálló arany búzakaralász szemlélhető – melynek két szélső szála kifelé hajlik – a szőlőtő és búzakaralász között pedig közepe táján fenn ragyog egy aranycsillag – ezen kék tér közepét vízszintesen egy keskenyebb ezüst szelemm metszi át, mely is a megye területén átfolyó Küküllő vizét ábrázolja.

b.) E pajzs alsó fele három mezőre oszlik. Ezek közül a középső vörös guba alakú felfelé ékezett; közepében van egy arany lilium (az Anjou királyok korabeli). Jobbra: arany mezőben – zöld halmon egy természetes színű almafa áll – almái aranyosok; ezen arany mezőt is metszi vízszintesen egy ezüstsíró – t. i. a Nyárad vize. Balra pedig a harmadik mezőben, mely ezüstsíró, szembe álló két kőszikla emelkedik – illetőleg Torda hasadéka – melynek aljában elszórt pénzek láthatók – s egyszersmind a végeikkel felfele helyezett két ezüst patkó is.

Az arany csillag és a lilium Szász Régen címeréből valók, a harmadik mező Torda megyéjéből, a többi Marosszékéből.²¹⁵

A javaslatot a heraldikai bizottság nem fogadta el. Helyette egy egyszerűsített változat készült. Az elfogadott címer egy álló háromszögű hasított pajzs, a jobb oldali mezőt vörös alapon három ezüst pólya (sáv) szeli át, a megye területén átfolyó három folyót, a Marost, a Kis-Küküllőt és a Nyáradot jelképezve. A két felső pólya közötti rész közepén egy nyolcágú arany csillag, alul zöld halmon egy almafa áll, gazdag terméssel, amelyből néhány az almafa alatt is található. A bal mező is vörös alapú, amelyben egy zöld halmon arany pénzzel hintett zöld talajon, talpig páncélban, fején arany koronával, jobbában egy, félig arany, félig kék zászlót tartó, baljával pedig arany buzogányra támaszkodó harcos áll. Az elszórt aranypénzek a Szent László legendára utalnak, a koronás harcos pedig magát a későbbi szent

²¹⁵ Maros megye lt, Törvényhatósági gyűlési jegyzőkönyvek, 1/1877. sz., 15–16.

A székely megyék pecséthasználata 1876–1918 között

királyt ábrázolja. A pajzs fölött egy drágakövekkel kirakott ötágú korona látható. Ez a címer lesz Maros-Torda vármegye szimbóluma 1925-ig (1920-tól román nyelvű körirattal) a romániai megyerendszer átszervezéséig.

A gazdag heraldikai jeleket tartalmazó aranyosszéki címerből csak egy töredék került az új törvényhatóság, Torda-Aranyos vármegye címerébe, illetve pecsétjére, a széket átszelő két folyó (a Maros és az Aranyos). Az új címer egy háromszögű vágott pajzs, fölött drágakövekkel díszített ötágú nyitott korona. A pajzs felső mezéjében, vörös alapon a Tordai-hasadék magaslik, annak alsó felében elszórva arany-pénzck és végeikkel fölfele fordított két arany patkó. A zöld alapú alsó mezőt egy arany és egy ezüst pólya szeli át, a Marost és az Aranyost jelképezve.

Az új törvényhatóságok címeres pecsétjeiket rendszerint a vármegye egészét érintő iratok hitelesítésére használták. Csikban és Háromszéken a megyei önkormányzatot megtestesítő szervek, vagyis a törvényhatósági bizottságok külön pecsétet is készíttetnek irataik hitelesítésére. A közigazgatás lebonyolítását biztosító főbb vármegyei hivatalok – az alispán, az árvaszék, egyes bizottságok – is használnak saját pecsétet, de ezekről hiányzik a megye címere, csak a hivatalok nevét tartalmazzák.

Az új megyék főispánjai már a főkirálybírók jogutódai, vagyis nem az önkormányzatok vezetői, hanem az állam képviselői. A változást pecsétjük is tükrözik. Nem az új közigazgatási egység szimbólumait használják, hanem az állami címert.

A megyék pecséthasználati gyakorlatát 1877 után is érik változások. Kisebb módosítást végeznek a megyei pecséteken Csikban 1884-ben, az új közigazgatási törvény életbe lépte után, amikor a megye új címeres pecsétjén feltüntették az új évszámot, 1884-et. Fontos változások történnek a pecséthasználat gyakorlása terén. Mind ritkábban nyúlnak a vármegyét jelképező, fémből készült címeres pecsétnyomókhoz. Inkább ünnepélyes megnyilvánulásokhoz, nagyobb horderejű kérdésekhez kötődő kiadványok hitelesítésekor használják azokat. Helyüket, a nedves anyagot, folyadékot használó (váltakozó színű tus, tinta) gumipecsétek és -bélyegzők veszik át országszerte.

Az első világháború után berendezkedő román hatalom elsőként a főispáni pecséteket vonatja vissza, hiszen a már 1918 decemberében vagy 1919 januárjában helyükbe lépő prefektusok saját román nyelvű pecséteket kezdenek használni. 1920–1925 között, a román egységesítő közigazgatási törvény életbe léptetéséig a vármegyék megtartják régi szimbólumaikat, csak a pecsétek köriratait cserélik fel román nyelvűre, amiért a régi pecsétnyomók már 1919–20-ban használaton kívül kerülnek.